

აფექტირებული დანაშაულის საკვლევო მეთოდოლოგიური ქარგა

თამთა წირქვაძე

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
სამართლის დოქტორანტი

საკვანძო სიტყვები: მეთოდოლოგიური ქარგა,
დეტერმინაციის ხარისხი, სამართლის სემიოტიკა

წინასწარი დაკვირვებანი

ემოციური განცდების საკითხი დღემდე არ შეისწავლეს ბოდა სათანადოდ; დიდი ხნის განმავლობაში სუფევდა მისი უგულვებლყოფა. ამას წინ უსწრებდა წარმატება „სამართლის ფსიქოლოგიური თეორიისა“, რომელზეც წინარე საუკუნის სამართალმცოდნეთა მთელი თაობები აღიზარდა. დროთა განმავლობაში, ვითარება შეიცვალა. ვინაიდან „ფსიქოლოგიური თეორია“ ემოციური საწყისის აშკარა გაზვიადებას ახდენდა, ამიტომ იგი გაიდევნა მეცნიერული ასპარეზიდან. ერთადერთ გამონაკლისს წარმოადგენს აფექტით ჩადენილი დანაშაულის საკითხი, რომლის შესწავლისას, დამნაშავის ემოციური განცდები ყოველთვის მიიღებოდა და დღესაც მიიღება მხედველობაში.¹

აფექტი (Affectus) ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და სულიერ მღელვარებას აღნიშნავს.² იგი უკიდურესად ინტენსიური, ერთბაშად წამოჭრილი და სწრაფად წარმავალი ემოციაა, რომელიც განსაზღვრულ მომენტში ეუფლება პიროვნებას და წარმართავს მის ქცევას. აფექტი აძნელებს შექმნილი მდგომარეობის აღქმას.

1 უგრეხელიძე მ., 2017. პოსტკრიმინალური ემოციური განცდების ფენომენოლოგია, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი – სამართალი და მსოფლიო, N7, გვ. 29.

2 ჭაბაშვილი მ., 1989. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, მესამე შესწორებული და შევსებული გამოცემა, თბ. : გამომცემლობა განათლება, გვ. 63.

მარეობის სიტუაციურ გაცნობიერებას, რის გამოც ადამიანი ჩვეულებრივ მიზანშეუწონელ, შეუკავებელ, ქაოსურ რეაქციას იძლევა. აფექტი მნიშვნელოვანწილად მოიცავს ადამიანის ცნობიერებას. ცნობიერება ვიწროვდება და მასში იზღუდება სივრცე რაიმე სხვა განცდებისათვის. აფექტის დროს, ადამიანს არ შეუძლია სრულფასოვანი მსჯელობა, მოცემული პირობების ან თავისი ქცევის საღი შეფასება. ადამიანი კარგავს საკუთარი მოქმედების სრული შეგნებული რეგულაციის უნარს. მაგრამ ეს მდგომარეობა დიდხანს არ გრძელდება. მას ფეთქებადს უწოდებენ, რადგან უცბად იფეთქებს და ასევე უცბად გაივლის. ჩვეულებრივ, აფექტს ახლავს მკვეთრი სხეულებრივი გამოვლინებანი: ადამიანი ფითრდება, წითლდება, ლურჯდება, უხშირდება გულის ცემა, სუნთქვა, მკვეთრად ეცვლება მიმიკა და სხვა. აფექტს წარმოადგენს, მაგალითად, ძლიერი რისხვა, რომელიც იპყრობს ადამიანს და, შესაძლოა, ისეთი რამ ჩაადენინოს, რასაც იგი შეგნებულად არასდროს მოიმოქმედებდა. აფექტს ყოფენ ორ ნაირსახეობად: სთენიკურ (რისხვის) და ასთენიკურ (შიშის) აფექტებად.³ ფსიქომეტრიულ ჩარევას საჭიროებს იმის დადგენა, რისხვის აფექტით მოქმედებდა პირი თუ შიშის, ვინაიდან რისხვა შურისძიებასთან ასოცირდება, ხოლო შიში – თავდაცვასთან.

ადამიანები სხავადსხვაგვარად აღიქვამენ გარესამყაროში მიმდინარე პროცესებს. ეს პროცესები ადამიანის ფსიქიკაზე აისახება. ემოციური პროცესების ინტენსიურობა დამოკიდებულია ადამიანის ხასიათზე, ტიპზე, ტემპერამენტზე და სხვა.

აფექტის დროს, ადამიანის ფსიქიკა მოითხოვს ამ განცდის შედეგად აღდრული ვნების დაკმაყოფილებას და, მისი დაკმაყოფილების კვალობაზე, ადამიანის ემოციური მდგომარეობა სტაბილურობას უბრუნდება. აფექტის დროს, ქმედება იმპულსის დაკმაყოფილებას ემსახურება, მაგრამ ქმედების ღირებულება ზუსტად ამ

ლტოლვაში ვლინდება. იმისათვის, რომ ადამიანს განუვითარდეს ფიზიოლოგიური აფექტი, აუცილებელია, რომ არსებობდეს გარკვეული ფაქტები ან პირობები, მაგრამ როდის ან რამდენად იმოქმედებენ ისინი, ეს ადამიანის თავისებურებაზეა დამოკიდებული. ამას მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს მისი ტემპერამენტი.

როგორც ვიცით, მისი ინდივიდუალურ-ფსიქოლოგიური თავისებურებებით, ფსიქოლოგიაში ტემპერამენტს ოთხ ტიპად ყოფენ: მელანქოლიკის, სანგვინიკის, ქოლერიკისა და ფლეგმატიკის ტემპერამენტი. მათგან ერთ შემთხვევაში, მაგალითად, ქოლერიკული ტემპერამენტის სუბიექტს, აფექტის მდგომარეობა შეიძლება წარმოეშვას თითქმის ავტომატურად, რადგან მისთვის დამახასიათებელია გრძნობების დიდი აგზნებადობა; მისი გრძნობები ადვილად აღმოცენდებიან; ეს ტიპი ადვილად ინთება და ასე შემდეგ. სხვა შემთხვევაში, მაგ. მელანქოლიკის ან ფლეგმატიკის აფექტური მდგომარეობა, შეიძლება წარმოიშვას გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ. ფლეგმატიკს ახასიათებს გრძნობების სუსტი აგზნებადობა. ე.ი. ამ ტიპის ადამიანში მძაფრი გრძნობების გამოწვევა ძნელია. ეს არის მშვიდი, გულგრილი ადამიანი. მისთვის უცხოა აფექტები. გრძნობები აღმოცენდებიან ნელა, გვიან და ძნელად აღწევენ აფექტის ინტენსივობას. მელანქოლიკური ტემპერამენტი, გრძნობების აგზნებადობის მხრივ, წააგავს ფლეგმატიკურს; მას ახასიათებს სანგვინიკთან და ქოლერიკთან შედარებით უფრო ძნელად აგზნებადი და სუსტი, მოდუნებული გრძნობები.⁴ ვფიქრობთ, რომ დაზარალებულის არამართლზომიერ ქცევასა და ძლიერ სულიერ აღელვებას შორის (რომელიც შემდგომ განაპირობებს ბრალდებულის ყოფაქცევას), შეიძლება იყოს წყვეტა დროში, რომლის განმავლობაშიც ყალიბდება აფექტური მდგომარეობა. გარკვეული მზომელობით ოპერაციებს საჭიროებს როგორც დამნაშავის ინდივიდუ-

3 იმედაძე ი., 2007. ფსიქოლოგიის საფუძვლები, თბილისი. გვ. 247.

4 ტემპერამენტთა კლასიფიკაცია მოგვცა ძველი საბერძნეთის მოაზროვნე ჰიპოკრატემ (ძვ. წ 460 - ძვ. წ. 370).

ალურ-ფსიქოლოგიური თავისებურებები, ისე გაღიზიანების ხარისხი, რის შემდეგაც უნდა დადგინდეს თანაფარდობა ამ ორ მაჩვენებელს შორის. აფექტის მდგომარეობაში მკვლევლობის კვალიფიკაციისათვის, მნიშვნელობა ენიჭება დანაშაულის ჩადენის იარაღსაც, _ ჩვეულებრივ, იგი არ ხდება წინასწარ მომზადებული იარაღით. ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში მყოფი სუბიექტი, უეცრად აღძრული განზრახვის სისრულეში მოსაყვანად იმ იარაღს იყენებს, რომელზეც მას ხელი მიუწვდება; ეს შეიძლება იყოს სკამი, უთო, ქვა, ბოთლი და სხვ. მაგრამ გამორიცხული არ არის, რომ დამნაშავემ გამოიყენოს ცეცხლსასროლი იარაღიც, რომელსაც იგი უკანონოდ ატარებდა, თუმცა ამ დროს შესასწავლია დამნაშავის ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, ის განცდა, რასაც მას იარაღის ტარება ანიჭებს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 111-ე მუხლი აფექტის წინაპირობად მიიჩნევს “მძიმე შეურაცხყოფას”. იყო თუ არა შეურაცხყოფა მძიმე, ეს შეფასების საკითხია. შეფასებას, როგორც წესი, ამ შემთხვევაში ახდენს სასამართლო. შეფასების დროს, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მხედველობაში უნდა მივიღოთ დამნაშავის პიროვნული მახასიათებლები. მაგალითად, მისი მგრძობელობა ღირსების შინაგანი განცდის მიმართ. ასეთი მიდგომისას მხედველობაში მიიღება აგრეთვე დამნაშავის აღზრდა და ის სოციალური გარემო, სადაც მას უხდება ყოფნა. ის, რაც მისაღები და შედარებით ადვილად მოსათმენია ერთ სოციალურ ფენაში, შეურაცხმყოფელია მეორე სოციალური ფენის წარმომადგენლებისათვის. მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე იმ ღირებულებასაც, რასაც დაზარალებული შეეხო, მაგალითად: დედის, ცოლის, დის, შეგინებას უწმანური სიტყვებით საქართველოში და არაერთ სხვა კულტურაში მძიმე შეურაცხყოფად აღიქვამენ. შეურაცხყოფა შეიძლება გამოიხატოს: სიტყვით, მოქმედებით და გამოსახულებით. ყოველივე ზემოაღნიშნული მახასიათებლების გათვალისწინებით, დიმენსიოლოგიურ გაა-

ზრებას საჭიროებს როგორც გაღიზიანების ხარისხის დადგენა: მძიმე შეურაცხყოფა, სხვა მძიმე ამორალური ქმედება, ისე მართლსაწინააღმდეგო ძალადობის სიმძიმე და მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება შეფასდეს, რამდენად თანაზომიერი და ადეკვატური იყო ძლიერი სულიერი აღელვება და დამნაშავის ქმედება.

საკვლევი საკითხი მრავალმხრივ არის საგულისხმო, ვინაიდან იგი უშუალოდ არის დაკავშირებული ერთმანეთის მომიჯნავე ისეთ დარგებთან, როგორცაა სამართალი, ფსიქოლოგია, ფსიქიატრია, სოციალური ეთიკა და ა.შ. დაგროვდა ბევრი ასპექტი, რომელიც ახლებურ გააზრებას საჭიროებს. ემოციური განცდების შესწავლა მეტ-ნაკლებად საჭიროა იურიდიული მეცნიერების ყველა დარგში, თუმცა ყველაზე მეტად ამას მოითხოვს სისხლის სამართალი, სადაც ემოციური სფეროს გათვალისწინება გვესაჭიროება თეორიული და პრაქტიკული საკითხების გაცილებით ფართო სპექტრის მიმართ.

უწინარეს ყოვლისა, უნდა დავადგინოთ, რა ზომით უნდა იქნეს ფსიქოლოგია გამოყენებული სამართალში, რათა არც მისი გაზვიადება მოხდეს, და არც დაკნინება. თუ ამ გზას დავადგებით, თვალნათლივ გამოჩნდება საერთოდ ემოციისა და, კერძოდ, აფექტის როლი სამართალში; გაირკვევა, თუ რა მიმართებაშია იგი სხვა ფსიქოლოგიურ ფუნქციებთან; რა დანიშნულება გააჩნია ქცევის სტრუქტურაში და რა გავლენას ახდენს ბრალისა და პასუხისმგებლობის საკითხებზე.

გარდა ამისა, გასარკვევია, იმპულსურ ქცევას მიეკუთვნება აფექტი თუ ნებელობითს; როგორც ვიცით, ნებელობითი ქცევა გულისხმობს საკუთარი ქცევის აზროვნების მიხედვით წარმართვას. აზროვნება კი ესაა ობიექტივაციის ნიადაგზე წარმოებული ფსიქიკური აქტივობა, რომელიც აღძრული მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას ემსახურება.⁵ თუ ადამიანს აფექტურ მდგომარეობაში აღმოუცენდება მისი გამღიზი-

5 უზნაძე დ., 2009. განწყობის ფსიქოლოგია, გამომცემლობა საქართველოს მაცნე, თბ., გვ. 157.

ანებლის დაზიანების ან მოკვლის სურვილი და ამ დროს მას რაიმე დაბრკოლება შეექმნება, იმპულსური ქცევის კვალობაზე მისი სურვილი უნდა გაქრეს, თუმცა თუ აფექტი ნებელობით ქცევას განეკუთვნება, მაშინ ადამიანში დაიწყება ობიექტივაციის პროცესი, რაც გულისხმობს აზროვნების ამოქმედებას, რათა ქცევის წარმატებით გაგრძელების შესაძლებლობა მოიპოვოს. ამ დროს იწყება თეორიული გააზრება, რა დროსაც სუბიექტი ანალიზებს დაბრკოლებას და მოიძიებს ხერხს მისი სურვილის შესასრულებლად. როგორც ვიცით, აფექტი არის ამნუთიერი, უეცრად წარმოშობილი და სწრაფად წარმავალი პროცესი. აქედან გამომდინარე, უთუოდ გაძნელებდა, იგი ნებელობით ქცევას მივაკუთვნოთ. ამიტომ დასადგენია, რამდენად შეიძლება განზრახვა ქმედების გაცნობიერების გარეშე არსებობდეს, თუ აფექტური დანაშაულის ჩადენის დროს, ქმედების გასაცნობიერებლად საკმარისია ფაქტობრივი გარემოებების უბრალო აღქმა და არა მათი სიღრმისეული გააზრება. ე.წ. რეტროსპექტიული მეთოდის გამოყენება დაგვეხმარება იმის გაგებაში, განზრახვასთან უფრო გვაქვს საქმე, გაუფრთხილებლობასთან თუ ბრალის რაიმე ახალ ფორმასთან.⁶

მეთოდოლოგიური კონტურები

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან ნათლად იკვეთება, თუ რა მიზანს უნდა ისახავდეს წინამდებარე კვლევა და რა მიმართულებით უნდა განხორციელდეს კვლევის მეთოდების ძიება. უაღრესად სერიოზულად უნდა მოვეკიდოთ ისტორიულ ნაწილს; სახელდობრ, რა ვაკეთებულა საკვლევი თემის მიმართულებით როგორც საქართველოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ და რა დარჩა გამოუკვლეველი, რაც ახალი გამოწვევების წინაშე დაგვაყენებს.

⁶ რეტროსპექტიული მეთოდის შესახებ დანვრილებით იხ. უგრეხელიძე მ., 2017 პოსტკრიმინალური ემოციური განცდების ფენომენოლოგია, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი – სამართალი და მსოფლიო, N7, გვ. 30.

ეს შესაძლებელს გახდის, გაბედულად შევუდგეთ თემის პოზიტიურ კვლევას და მის მეთოდოლოგიურ საფუძვლებს, როგორც ფსიქოლოგიურს, ისე სოციალურ-ეთიკურს და სამართლებრივს.

ფსიქოლოგიური პლასტი მოითხოვს პასუხს კითხვაზე – რა ხდება აფექტის დროს ადამიანის ფსიქიკაში, რაზეც უკვე ნაწილობრივ ვისაუბრეთ.

სოციალური ეთიკის ქრილში გამოსარკვევი და დასადგენია, როგორ აფასებს ფსიქიკაში მიმდინარე შესაბამის პროცესებს საზოგადოებრივი მორალი. საქმე ისაა, რომ მორალი რამდენიმე ნაირსახეობად იყოფა. ესენია ინდივიდუალური ეთიკა, საზოგადოებრივი ეთიკა, პროფესიული ეთიკა და სხვა. ჩვენთვის უპირატესად საინტერესოა საზოგადოებრივი, ანუ სოციალური ეთიკა, რადგან მხოლოდ მისი კრიტერიუმებით იზომება ქცევა საიმისოდ, რათა დანაშაულებრივ ქმედებად იქნეს ან არ იქნეს კვალიფიცირებული. საკითხი შეეხება პასუხისმგებლობის დასაბუთებას, კერძოდ, შეიძლება თუ არა პასუხი მოეთხოვოს ადამიანს აფექტში ჩადენილი ქმედებისათვის.

თუ ადამიანს მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში ჰქონდა სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა, მაშინ პასუხისმგებლობის საფუძველი არსებობს; მაგრამ თუ არა, მაშინ პასუხის მოთხოვნა შეუძლებელია. საქმეს ართულებს ის, რომ თავად აფექტია ორი სახის. თუ აფექტი პათოლოგიურია, საკითხი მოხსნილია: ავადმყოფური მდგომარეობის გამო პასუხს ვერ მოსთხოვ, მაგრამ ფიზიოლოგიური აფექტი როდი გამორიცხავს სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობას? მაშასადამე, პირს, რომელმაც ქმედება ფიზიოლოგიურ აფექტში ჩაიდინა, შეიძლება ქცევა ბრალად შეერაცხოს და პასუხი მოეთხოვოს. მაგრამ ნუთუ მაშინაც, როდესაც რისხვის ან შიშის გამო ცნობიერება სრულად ჰქონდა დაბინდული ან დაბნელებული? დიახ, ასეთ შემთხვევაშიც. მთავარია, ექსპერტიზამ დაადიგონოს და მის კვალობაზე – სასამართლომ, რომ მოქმედ პირს მაინც ჰქონდა სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა. ამგვარად, ნათელი

ხდება, რომ ჩვენს წინაშეა ფაქტის დადგენის საკითხი, ანუ *questio facti*. ეს კი არ არსებობს ფსიქომეტრიული გაზომვის გარეშე. სხვაგვარად, უნდა მოხდეს დეტერმინაციის ხარისხობრივი გაზომვა. ჩვენს შემთხვევაში, ეს არის მეთოდი, რომლის მეშვეობით ხდება საბოლოოდ პასუხისმგებლობის სოციალურ-ეთიკური დასაბუთება, ურომლისოდაც სამართალი ვერ ამოქმედდება.

საბოლოო სამართლებრივი ინსტანცია, რომელმაც იურიდიული შეფასება უნდა მისცეს ქცევას, თუ საამისოდ საკმარისი მორალური სანქცია მოიპოვება.

ერთი სიტყვით, დასახული მიზანია აფექტში ჩადენილი დანაშაულის დეტალური შესწავლა როგორც ფსიქოლოგიურ და სამართლებრივ, ისე სოციალური ეთიკის ქრილში. ნაშრომში, საამისოდ, სხვადასხვა ქვეყნის პრაქტიკის შესწავლა იქნება საჭირო ნიმუშად, გარკვეული მოსაზრებების გასამყარებლად ან პირიქით, თუმცა მთავარი და განმსაზღვრელი აღნიშნულ საკითხზე გახლავთ საქართველოს კანონმდებლობისა და პრაქტიკის განხილვა.

საკითხის აქტუალობის გათვალისწინებით, ფსიქოლოგებთან კონსულტაციის საფუძველზე, შესამუშავებელია რეკომენდაციები სავარაუდო ხარვეზების გამოსასწორებლად. დასახული მიზნის შესაბამისად კი უნდა განხორციელდეს აფექტში ჩადენილი დანაშაულის საკანონმდებლო რეგულაციისათვის სათანადო მეთოდიკის შერჩევა, გამოყენება და ზოგჯერ შემუშავებაც მისი სამართლებრივი, ფსიქოლოგიური და სოციალურ-ეთიკური ასპექტების გათვალისწინებით. ეს გულისხმობს აფექტური მდგომარეობის დროს, ადამიანის ფსიქიკაში მიმდინარე მოვლენების კვლევას, მის გაზომვას საზოგადოებრივი ეთიკის მხრიდან და საბოლოო სამართლებრივ შეფასებას.

საკვლევი თემის თეორიულ ღირებულებას განაპირობებს საკითხთა ის ვრცელი ნუსხა, რომლებიც აფექტში ჩადენილი დანაშაულის პრაქტიკული ასპექტების ძირითად პრობლემემატიკას განეკუთვნება.

აღნიშნული საკითხები უნდა შეისწავ-

ვლებოდეს კომპლექსურად, მათ შორის აღნიშნულ სფეროში არსებული ქართული და უცხოური წყაროებისა და სამეცნიერო ლიტერატურის, ასევე პრაქტიკული მასალების გათვალისწინებით. ამაში შედის როგორც ქართული იურიდიული მეცნიერება და პრაქტიკა, ისე მართლმსაჯულების საერთაშორისო გამოცდილება და შესაბამისი დოქტრინები. სწორედ ამის კვლადაკვალ უნდა შემუშავდეს არგუმენტირებული დასკვნები და რეკომენდაციები.

აღნიშნულ საკითხზე სასამართლო პრაქტიკის შესწავლა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმის დასადგენად, თუ როგორია პოსტკრიმინალური ემოციური განცდების ფენომენოლოგია უშუალოდ დანაშაულის დამთავრებისთანავე. სამწუხაროდ, ეს კვლევა საერთოდ არავის ჩაუტარებია, ამიტომ საშური საქმეა მცდელობა იმისა, რომ, განსხვავებული მოსაზრებებისა და საკამათო საკითხების არსებობის პირობებში, ნათელი და მკაფიო სურათი ჩამოყალიბდეს.

ქართული რეალობისთვის ის ფაქტიც საგულისხმოა, რომ მიმდინარე ევროინტეგრაციის პროცესში, მართლ სასურველი და მიზანშეწონილი კი არა, არამედ აუცილებელიცაა სამართლებრივ კვლევებში დემოკრატიის პრინციპების მეცნიერული საფუძვლების გათვალისწინება და საერთაშორისო სტანდარტებთან დაახლოება. ეს, ერთი მხრივ, გულისხმობს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციას.⁷

აუცილებელია, მოვახდინოთ ცნებების მკაფიო დიფერენციაცია. მეთოდი – ეს არის გარკვეული გზა მიზნის მისაღწევად; კვლევის მეთოდი, შესაბამისად, ერთ-ერთი გზა დასახული მეცნიერული მიზნის გადასაწყვეტად. მეთოდიკა მეთოდების სისტემაა. ამიტომ, ჩვენი კვლევის მეთოდიკაც მეცნიერული გზების სისტემადა უნდა გვე-

7 იხ. ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ, საქართველოსა და მეორე მხრივ, ევროკავშირის და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის, 2014. კარი III, თავისუფლება, უსაფრთხოება და მართლმსაჯულება, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, გვ. 7-9.

სახეობდეს. დასასრულს, მეთოდოლოგია, ეს არის სწავლება მეთოდებისა და მეთოდის შესახებ. ამავდროულად, იგი არის მსოფლმხედველობითი საკითხი, თუ რა კუთხით და რა ჭრილში შეისწავლება გარკვეული თემა. ავიღოთ, მაგალითად, დაპირისპირებულიობათა ბრძოლისა და ერთიანობის დიალექტიკური კანონი. ჰეგელმა ის ყველაზე განვითარებული ფორმით წარმოადგინა. ჰეგელისათვის დიალექტიკის მთავარ თემად იქცა ერთდროულად ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო იდეის დაშვება, რომელსაც იგი სულის განვითარების შინაგან იმპულსად აღიქვამს. ასეთი პროგრესირებადი მოძრაობა აძლევს აზროვნების პროცესს თანდათან განვითარებად ხასიათს. დიალექტიკა მიიჩნევს, რომ ობიექტის განვითარება მისი შინაგანი პროცესებია და რომ შემეცნება უსასრულო მიახლოებაა ქვემარტებასთან.

აფექტში ჩადენილი დანაშაულის კვლევის მეთოდოლოგიადა, ფილოსოფიური თვალსაზრისით, ყველაზე შესაფერისია სწორედ დიალექტიკური მოძღვრება სინამდვილის შესახებ, ხოლო სამართლებრივი თვალსაზრისით, კვლევის მეთოდოლოგიად მიჩნეულ უნდა იქნეს მოძღვრება სამართლებრივი სახელმწიფოს შესახებ, მისი უმთავრესი ასპექტების გათვალისწინებით; ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, ეს ასპექტი არის ადამიანის უფლებათა პრიორიტეტული დაცვა სამართლებრივი სახელმწიფოს კონტექსტში.

კვლევის მეთოდი, უწინარეს ყოვლისა, ინტერდისციპლინურ მიდგომას მოითხოვს, ვინაიდან აფექტში ჩადენილი დანაშაული მოიცავს არა მარტო სამართლებრივ, არამედ ფსიქოლოგიურ და სოციალური ეტიკის სფეროსაც. ამიტომ, აუცილებელია მათი ერთობლივ ურთიერთქმედებაში შესწავლა საკვლევ თემასთან მიმართებით. ცხადია, ფორმალურ-იურიდიული მეთოდის გამოყენებას ვერავინ აიციდენს. იგივე შეეხება კვლევის ისტორიულ მეთოდს, შედარებითი კვლევის მეთოდს და ყველა სხვას, რაც საჭიროა თემისმიერი კვლევის ფარგლებში, მაგრამ ის, რითაც მთლიან-

ნად განმსჭვალული უნდა იყოს ნაშრომი, ეს არის ლეგიმეტრიული, ფსიქომეტრიული და სოციომეტრიული მეთოდები, რომლებიც ადრე მიზანმიმართულად არავის გამოუყენებია, ან, შესაძლოა, არაცნობიერად გამოიყენებოდა კიდევ მათი პრიმიტიული გაგების ფარგლებში. ამ მეთოდების გამოყენება ლოგიკურად უკავშირდება სამართლებრივი, ფსიქოლოგიური და სოციალურ-ეთიკური რეალობის შესწავლას, ერთდროულად თვისებრივ და რაოდენობრივ განზომილებაში როგორც სტატიკაში, ისე დინამიკაში, განსაკუთრებით, ამ უკანასკნელ ჭრილში.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გარდა, აფექტში ჩადენილი დანაშაულის კვლევისათვის, უაღრესად საინტერესო და სასარგებლო იქნება ლიტერატურული პარალელებისა და პარადიგმების მეთოდი. მაგალითად, როსტევეანის შერმადინზე განრისხება „ვეფხისტყაოსანში“; ხევისბერი გოჩას განრისხება ონისზე ალ. ყაზბეგის „ხევისბერ გოჩაში“, ივან გროზნის რისხვა, რომელიც მის შვილს დაატყდა თავს და სხვა მრავალი. არანაკლებ მნიშვნელოვან და საგულისხმო მასალას იძლევა ჩვენი ყოველდღიური ცხოვრება და იურიდიული პრაქტიკა, რომელიც მომგებიანად შეიძლება გამოვიყენოთ, როგორც საილუსტრაციო მასალა, მაგრამ არაფერი ისე წონადი და ფასეული არ არის, როგორც დიადი მხატვრული ლიტერატურა, რომელიც კონცეპტუალურ ორიენტირებს გთავაზობს. ამის ნათელი გამოხატულება და დადასტურებაა, მაგალითად, ვაჟა – ფშაველას „აზრი და გრძობა“.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს რეტროსპექტიული მეთოდის გამოყენებას, რისთვისაც გამოგვადგება აფექტთან დაკავშირებული სასამართლო პრაქტიკის კვლევა. იგივე შეეხება პოსტკრიმინალურ ემოციურ განცდებს, რაც პროფესორ მინდია უგრეხელიძეს განხილული აქვს მის ნაშრომში „პოსტკრიმინალური ემოციური განცდების ფენომენოლოგია“, თუმცა იქ საუბარია მხოლოდ განზრახვას და გაუფრთხილებლობით ჩადენილ დანა-

შაულზე, ხოლო ჩვენ გვაინტერესებს, თუ რა ხდება აფექტის დროს (განზრახვასთან გვაქვს საქმე, გაუფრთხილებლობასთან თუ რაიმე ახალ მოცემულობასთან ან ფორმასთან, როგორც ამას ზოგიერთი მეცნიერი ვარაუდის სახით გამოთქვამს).⁸

აფექტში ჩადენილი დანაშაულის საკვლევად, საჭირო იქნება ასევე სამართლებრივი სემიოტიკა, რაც გულისხმობს მოძღვრებას პირობითი ნიშნებისა და სიმბოლოების შესახებ სამართალში. მათ შორისაა, სხეულის ენაზე დაკვირვება აფექტური მდგომარეობის დროს: ჟესტი, მიმიკა, გამომეტყველება, მოძრაობები და სხვა, რამაც უნდა მოგვახდენინოს სწორი ორიენტაცია სუბსუმციის პროცესში (მაგ., გულში იცემს მჭიდს თუ თავში).⁹

სათანადო ყურადღებას იმსახურებს აფექტში ჩადენილი დანაშაულის ვიქტიმოლოგიური ანალიზი, რაც გულისხმობს მსხვერპლის როლს მის მიმართ ჩადენილ დანაშაულში; მის გენეზისსა და ეტიმოლოგიაში.¹⁰ დასასრულს, ორიოდე სიტყვა

სამართლებრივი ტერმინოლოგიის შესახებ. სისხლის სამართლისათვის სიტყვა აფექტი, ჩვენი აზრით, ინგლისურად უნდა ითარგმნებოდეს, როგორც პროვოცირებული აფექტური აშლილობა (Provoked Affective Insanity), რაც აქამდე არავის გამოუყენებია. აფექტის ახლებური თარგმანი თუნდაც იმიტომ არის საჭირო, რომ ე.წ „საერთო სამართლის ქვეყნებში“ აფექტში ჩადენილი დანაშაული დამოუკიდებლად არ მოიხსენიება¹¹, პროვოცირებული აფექტური აშლილობა კი თავის თავში გულისხმობს მაპროვოცირებელი სუბიექტის როლს აფექტური დანაშაულის ჩადენისას.

ასეთია ზოგადი მონახაზი და მეთოდოლოგიური ჩარჩო აფექტში ჩადენილი დანაშაულის რაობის შესასწავლად. დანარჩენს, საკუთრივ, კვლევის პროცესი გვიკარნახებს.

8 შავგულიძე ტ. გ., 1973. Аффект и Уголовная Ответственность, издательство Мещниереба, Тбилиси, 89.

9 ჰიზი ა., ჰიზი ბ., 2016. სხეულის ენა, თარგმანი ინგლისურიდან, გამომცემლობა არეტე. აგრეთვე, Eisler – Mertz C., 2001. Die Sprache der Hände, Was unsere Gesten verraten, MVG.

10 Ривман Д.В. 2001, Криминальная виктимология:

Учебник для вузов, изд. Юр. лит.
11 Williams G., 1983. Textbook of Criminal Law, London: Steven & Sons, 2nd edn; Black's Law Dictionary, 1991. Centennial edition (1891-1991), St. Paul, MiNN West Publishing Co; Hall J., 1947. General Principles of Criminal Law, Indianapolis; Model Penal Code(USA), 1985. official Draft and Explanatory Notes, Philadelphia, PA. The American Law Institute; Bassiouny M. Cherif., 1978. Substantive criminal law , Charles C Thomas Pub Ltd.

METHODOLOGICAL FRAMEWORK FOR RESEARCHING CRIMINAL OFFENCES COMMITTED UNDER THE PROVOKED AFFECTIVE INSANITY

Tamta Tsirkvadze

PHD student of Law at Caucasus International University

KEYWORDS: Methodological Framework, Degree of Determination, Legal Semeiotics

RESUME

Definition and differentiation of concepts and terms are considered to be vital requirements. From this point of view two different concepts/terms – methodology and method are to be distinguished.

Methodology includes not only doctrinal study of methods, but also ideological position, which is considered to be more important (e.g. the extent of recognition and application of the Dialectical regularities of the conflicts and unity of contradictions). As for a method, it is to be recognized as a logically proper and concordant system of research methods. Sectoral requirements are separate issues that need to be pertained to methodology (In our case – primary protection of human rights in the context of rule of law).

Offences committed under provoked affective insanity requires a consistent solution of the issues of several levels being located in three layers;

Psychological strata, which requires response to the question – what are the ongoing processes in human psyche?

Social ethics section – how are the ongoing processes in the psyche evaluated by public moral?

The final aspect- legal instance, which is to provide a legal assessment of the behavior in case of sufficient moral sanction is available.

Only if the scientific responses are provided

to the above-mentioned questions, verification of full or partial adequacy of liability construction for offences committed under provoked affective insanity will be feasible in the modern Criminal Law. Afterwards, corresponding recommendations will be elaborated for implementing optimal results.

NOTES:

1. Ugrekhelidze M., 2017. Phenomenology of Post-Criminal Emotional Feelings, International Journal Law and the World, N7. p. 29. (In Georgian)
2. Chabashvili M., 1989. Foreign Vocabulary Dictionary, Third Revised and Amended Edition, Tb: Publishing Education. Pg. 63 (In Georgian)
3. Imedadze I., 2007. Fundamentals of Psychology, Publishing Scribner, Tbilisi. p. 247. (In Georgian)
4. Black's Law Dictionary, 1991. Centennial edition (1891-1991), St. Paul, MiNN West Publishing Co. (In English)
5. Uznadze D., 2009. Psychology of Set, Publishing Georgia Herald, Tb. p. 157. (In Georgian)
6. Ugrekhelidze M., 2017. Phenomenology of Post-Criminal Emotional Feelings, International Journal Law and the World, N7. p. 29. (In Georgian)
7. Association Agreement on the one hand with Georgia and on the other hand between the European Union and the European Atomic Energy Union and their Member States, 2014. Section III, Freedom, Security and Justice, Legislative Herald of Georgia. p. 7-9. (In Georgian)
8. Shavgulidze T. G., 1973. Temporary Insanity and Criminal Responsibility, publishing Science, Tbilisi, p. 89. (In Russian)
9. Pease A., Pease B., 2016. Body Language, Publishing Arete, Tb. (In Georgian)
10. Eisler – Mertz C., 2001. The language of the hands, what our gestures reveal, MVG. (In German)
11. Rivman D.V. 2001, Crime Victimology: Textbook for High Schools, ed. Yur. Lit. (In Russian)
12. Williams G., 1983. Textbook of Criminal Law, London: Steven & Sons, 2nd edition. (In English) Model Penal Code (USA), 1985. Official Draft and Explanatory Notes, Philadelphia, PA. The American Law Institute. (In English)
13. Hall J., 1947. General Principles of Criminal Law, Indianapolis. (In English)
14. Bassiouny M. Cherif., 1978. Substantive criminal law, Charles C Thomas Pub Ltd. (In English)